

Báthory Orsolya

(tudományos főmunkatárs, ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport)

Szelestei N. László: *Sélyei Nagy Ignác püspöksége (Tanulmányok és források)*, Budapest: ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2020. 224 pp.

Szelestei N. László *Sélyei Nagy Ignác püspöksége* című kötete 2020-ban került fel a ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport internetes oldalára (https://btk.ppke.hu/uploads/articles/2360169/file/NagyIgn%C3%A1c_bel%C3%ADv0101_log%C3%B3s_vjel.pdf), nyomtatott formában pedig tavaly látott napvilágot. Ahogyan azt az alcímben is olvassuk, a kiadvány tanulmány- és forráskötet is egyben. A kötet közel egyharmadát teszik ki a Sélyei Nagy Ignác tevékenységével foglalkozó tanulmányok, amelyek között találkozunk már korábban megjelent cikkek átdolgozott, bővített verzióival, valamint első közlésekkel is. A kiadvány kétharmadát kitevő forrásismertetéseket, és -közléseket tartalmazó részben eddig publikálatlan kéziratokat, valamint 18. századi nyomtatványokból való átiratokat olvashatunk. Az itt közölt kéziratok zöme a Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár kézirat- és egyházmegyei iratanyagából származik.

A kötet nyitótanulmányában Sélyei Nagy Ignác rövid, vázlatos életrajzát olvashatjuk. Eszerint a későbbi püspök 1733-ban született Székesfehérvárott, tanulmányait szülővárosában és Nagyszombatban végezte. 1754-től Rómában tanult a számos más magyar egyházi személy pályafutásában is meghatározó jelentőségű Collegium Germanicum et Hungaricum falai között. 1758-ban szerzett teológiai doktori fokozatot, ezt követően a veszprémi püspökök, Padányi Biró Márton és Koller Ignác munkatársaként, kanonokként tevékenykedett. 1775-ben a Hétszemélyes Tábla elnöke, helytartótanácsi tanácsos, 1784-ig a budai királyi egyetem kancellárja volt. Pályájának csúcsát kétségtelenül 1777-es megyéspüspöki kinevezése jelentette.

A székesfehérvári püspökség a fiatalabb egyházmegyék közé tartozik, a Habsburg-kormányzat által, az 1770-es években kezdeményezett nagyszabású egyházigazgatási reformjának részeként, 1777-ben jött létre a veszprémi püspökség terjedelmes területéből kihalva. A még Szent István által alapított székesfehérvári prépostsági káptalant Mária Terézia VI. Pius pápa beleegyezésével emelte püspökséggé. Az új egyházmegye fennhatósága Fejér vármegyére és Pilis vármegye korábban Veszprémhez tartozó plébániáira terjedt ki,

székvárosának plébániái pedig korábban az esztergomi érseknek voltak alárendelve. Mindössze 62 plébánia tartozott az új egyházmegyéhez, azonban területén – az 1778-as lélekösszeírás adatai szerint – több mint 84.000 hívő élt. Ezen új püspökség élére nevezték ki főpásztornak az akkor 44 esztendő Séllyei Nagy Ignácot, aki a veszprémi püspökség szolgálatában már megszerezte azt a szervezési és igazgatási gyakorlatot, amely a jó helyismerettel párosulva alkalmassá tette őt a vezetésre.

A szakirodalom sokat foglalkozott Séllyei Nagy Ignác püspökség-szervező tevékenységével, valamint az államhatalomhoz való viszonyával. Szelestei N. László vizsgálódásai így inkább arra irányultak ebben a kötetben, hogy a reformkatolicizmus jegyében tevékenykedő püspök miként alakította az új egyházmegye lelkiességét, milyen lelki műveket állított össze papjai, hívei használatára. Első és mintegy programadó irodalmi vállalkozásnak tekinthető részéről Ludovico Antonio Muratori (1672–1750) 1747-es *Della regolata divozione* című művének lefordítása, amely *A keresztény embernek állhatatossága* címmel jelent meg 1763-ban. Muratori ebben az írásában sürgette a trienti zsinat szellemében történő katolikus szervezeti és hitéleti megújulást. Szerinte, egyebek mellett, a hitélet középpontjába a Bibliát és a szentmisét kell állítani, a „köznépnek értelmire rendelt” prédikációkat kell mondani és mellőzni kell a vallásos külsőségeket. Szelestei N. László a hangsúlyozza, hogy bár Muratorit manapság az ún. katolikus felvilágosodás vezéralakjaként szokás aposztrofálni, Séllyei Nagy Ignác a katolikus egyház egyházon belüli megújulása érdekében tartotta fontosnak, és egyházszerzői munkájában irányadónak ezt a művet. Muratori szellemisége érződik püspöki körlevelein, azokban ugyanis arra ösztönzi papjait, hogy az erkölcsi tanítást a hívek befogadóképességére szabott, példabeszédben bővelkedő prédikációkban közvetítsék. A katekézisnek is fontos szerepet szánt a hívek oktatásában, prédikálási segédkönyvként François-Aimé Pouget Montpellier-i katekizmusának latin fordítását (*Institutiones catholicae in modum catecheseos*) ajánlotta. Szelestei N. László itt is, ahogy Muratori esetében is, kitér a Séllyei Nagy által preferált szerző szakirodalmi megítélésére, nevezetesen, hogy Pouget könyvét janzenistának, janzenista színezetűnek szokás beállítani. A korban vélhetőleg ezzel nem igazán voltak tisztában, mivel a veszprémi egyházmegye több mint negyven plébániai könyvjegyzékében szerepel példány a katekizmusból – írja a szerző. Séllyei Nagy Ignác egyik kézírata is arról tanúskodik, hogy ő maga elítélte a janzenizmust, így valószínűleg a katekizmus használhatósága volt döntő számára.

A püspök kortársaihoz hasonlóan szorgalmazta az Eucharisztia fokozott, Mária Terézia személyében az állam által is támogatott tiszteletét. Az általa összeállított *Oltáriszentséget szüntelen imádó ájtatos társaság a székesfehérvári püspökségben* (Pest: Royer, 1780) című társulati kézikönyvnek a német változata is megjelent, érdekes módon a két nyelvi verzió között jelentős terjedelmi és tartalmi különbségek figyelhetők meg. Mindkét kiadvány vázlatos bemutatása szerepel a kötet forrásismertetései között. Muratori hatása az Oltáriszentségtársulati imakönyvön is kimutatható, és ez hatás például a szentek áhítati tiszteletének mellőzésében jelentkezik, mivel szerinte a szentkultusz bővelkedik a hitélet lényegét elfedő külsőségekben. Szelestei N. László ezzel magyarázza, hogy az imakönyvben nem találjuk nyomát a Szent István-kultusznak.

Szent királyunk államilag is szorgalmazott tisztelete ugyanakkor annál nagyobb reprezentációt kapott akkor, amikor a székesfehérvári püspökség méltó pompával fogadta a Ragusából nemrégiben megszerzett Szent István-Koponyaereklyét, amelyet 1778-ban Mária Terézia ajándékozott a székesegyháznak. Az esemény alkalmából kinyomtatott magyar és német nyelvű énekekkel ezidáig a szakirodalom nem foglalkozott, holott például a 22 strófás, *Üdvözlég, óh szentséges Fő ...* refrénű magyar nyelvű ének szerzője épp Séllyei Nagy Ignác volt. Ez a vers, valamint a püspöknek az ereklye fogadása alkalmából írt prédikációja is olvasható a forrásközlések között. A kötet ezen tematikai egységében a szerző további énekeket, litániákat és imákat szemezgetett a Szent Istvánról szóló áhítati irodalomból. A kollázs 18. századi énekelt históriákat, egy 13. századi Szent Istvánról szóló szekvencia 1771-es fordítását, valamint 19. században kompilált Szent István-énekeket is tartalmaz.

A Séllyei Nagy Ignác katolikus megújulást szolgáló irodalmi tevékenységének fontos eleme volt még énekeskönyvreformja. A püspök maga is összeállított egy kéziratos énekeskönyvet, amelybe régi, értékes énekeket válogatott össze Náray György 1695-ben kiadott *Lyra coelestis*ből, az 1758 után gyakran megjelent Petrus Canisius-féle kiskatekizmus énekeiből, valamint Padányi Biró Márton, *Angyali társaságnak szövetsége* című kiadványából. Séllyei Nagy a későbbiekben egy új, jobban énekelhető és érthető énekeket tartalmazó egyházmegyei énekeskönyv összeállítására törekedett. Ez a kezdeményezés az Európa-szerte tapasztalt hitélet-megújítási szándék részeként értelmezhető, amit Szelestei N. László a következő módon fogalmaz meg: „A 18. század végén, 19. század elején kísérletek történtek mind a katolikus, mind a protestáns énekeskönyvek átalakítására, énekeiknek kicserélésére; a protestánsoknál eredményesebben, a katolikusoknál kevesebb sikerrel. Ezen kísérletek között helyezhetjük el

az *Énekek könyve* címmel 1785-ben megjelent kötetet is. A katolikus énekeskönyvek megújítása, megújítási szándéka a reformkatolicizmus részét képezte. Elsősorban olyan főpapok ösztönözték ezt, akik a római Collegium Germanicum et Hungaricum növendékei voltak.” A reformtörekvéseket illetően ismét Muratori hatására hívja fel a figyelmet a szerző, amikor a liturgia-közeli énekek, a szentmise cselekményét végigkövető mise- és ún. perikopális olvasmányénekek iránt megmutatkozó igényt említi. Séllyei Nagy Ignácnak az új egyházmegyei énekeskönyv összeállítására irányuló törekvését 1783-tól követi nyomon a kötet *Az Énekek könyve* című tanulmánya. A latin énekanyagot a pálos szerzetes Ányos Pál ültette át magyarra, akit 1782 őszén helyeztek át a székesfehérvári gimnáziumba tanárnak. Az *Énekek könyve* című új egyházmegyei énekeskönyv 1785-ben jelent meg. Ennek bevezető intéséből idéz Szelestei N. László „... a jó énekek fogyatkozása miatt csúfoltatott az isteni szolgálatot illető tisztaság”, ezért „szükséges volt az Evangéliom, és Anyaszentegyháznak lelke szerént való énekeket elrendelni”, s ezzel a „zur zavar énekek” helyére „istenesebb és lelkiebb” énekeket adni.” Az *Énekek könyvében* verses katekizmusok is szerepelnek; az egyik ilyen hosszabb, *Lelki dicséret* című költeményről Szelestei N. László kimutatta, hogy az szó szerinti fordítása Paolo Segneri olasz nyelvű katekizmus-énekének, a *Laude spiritualénak*, amelyet az itáliai jezsuita penitenciális népmissziókban énekeltek. A forrásközlések között mind az eredeti olasz, mind a magyar fordítás párhuzamos formában olvasható. Séllyei Nagy Ignác nemcsak az *Énekek könyvében* helyezte el Ányos Pál Segneri-fordítását, hanem *A kereszténynek ájtatossága...* (Pozsony: Landerer, 1789) című terjedelmes imakönyvben is, amelynek szerkesztését ugyancsak saját maga végzett el, és amely halálának évében jelent meg.

A fentebbi vázlatos bemutatásból is kiviláglik, hogy a kötet a bevezető tanulmányában megjelölt célkitűzését maradéktalanul megvalósította. A szerző, Szelestei N. László Séllyei Nagy Ignác egyházzervezői tevékenységének lelkeségi, lelkeségi irodalmi hozadékát és annak eszmei forrásvidékét rendkívül adatgazdag módon, széleskörűen tárta fel az olvasók számára. A kötetben először olvasható források, a tematikus újraközlések, illetve a forrásismertetések teszik szakmailag különlegessé és hiánypótlóvá a kiadványt, mindezek okán bizton lehet remélni, hogy a szerző ezen könyve is jelentős hatástörténetet fog indukálni.